

Jaderná síla NATO v novém bezpečnostním prostředí

Následující stať poskytuje výčet nejdůležitějších změn v jaderné politice NATO a informuje o stavu její jaderné síly. Poukazuje na důslednost s jakou Aliance, v souladu se svým závazkem, udržuje pouze minimální počet jaderné výzbroje nutné k podpoře své strategie – bránit mír a zabránit válce. Dokumentuje rovněž roli současné alianční jaderné síly. Mimoto zdůrazňuje plánování a realizování náročného programu kontroly zbrojení jako integrální součásti bezpečnostní politiky NATO.

* * *

Ukončením studené války, přijetím a implementováním Strategické koncepce Aliance z roku 1991, uskutečnila Aliance dalekosáhlé kroky k přizpůsobení své politiky a obranných sil novému bezpečnostnímu prostředí. Realizování jejího nového přístupu k bezpečnosti reflektuje tři vzájemně se podporující elementy – dialog, spolupráci a udržování efektivní kolektivní schopnosti obrany.

Jaderná strategie NATO a stav její jaderné síly byly mezi prvními, které byly přehodnoceny a počátkem roku 1991 podrobeny nejradikálnějších změnám.

Snížení závislosti na jaderné síle

V době studené války hrála jaderná síla NATO hlavní roli v tzv. strategii pružné reakce. Z důvodu zamezení vzniku války v Evropě (deterentu), byly jaderné zbraně integrovány do celé struktury ozbrojených sil NATO, a podle předem připravených plánů byly připraveny k jejich bezprostřednímu použití. To ovšem také znamenalo udržovat významnou část této síly na vysoké úrovni připravenosti.

V novém bezpečnostním prostředí Aliance radikálně snížila svoji závislost na jaderné síle. Prevence války zůstala sice stále hlavní strategií NATO, ale možnost *jaderné eskalace* z ní byla vyloučena. V současnosti nejsou jaderné zbraně NATO dlouhodobě zacíleny proti žádné zemi a okolnosti, za kterých by směly být použity, jsou považovány za extrémně vzdálené. Jaderná síla Aliance hraje základní roli v prevenci války, tato role je však nyní především politická: výhledově není zaměřena na žádné specifické ohrožení.

Snížení stavu jaderných zbraní

Snížení závislosti NATO na jaderné síle bylo manifestováno především v jejím radikálním snížení. Termíny jaderná síla NATO nebo jaderný potenciál NATO, použité v tomto textu, představují celkovou alianční substrategickou jadernou sílu či výzbroj.

■ Počty a typy rozmístěných jaderných systémů

V průběhu sedmdesátých a osmdesátých let udržovalo NATO rozsáhlý arzenál jaderných zbraňových systémů, zahrnujících pozemní jaderné miny, jaderné dělostřelectvo, letecké protizemní řízené střely (LPŘS), protiponorkové hlubinné pumy, pozemní protiletadlové řízené střely (PLŘS), řízené střely krátkého a středního doletu, pozemní střely s plochou dráhou letu (ŘSPDL) a letecké jaderné pumy pro tzv. letouny dvojího určení (*Dual-Capable Aircraft – DCA*), které jsou speciálně upravené pro nesení jak konvenčních, tak jaderné munice.

Připojená tabulka ukazuje nejen které jaderné systémy a kdy byly rozmístěny, ale především ilustruje významné snížení počtu jejich typů (viz *tabulka*).

Tabulka

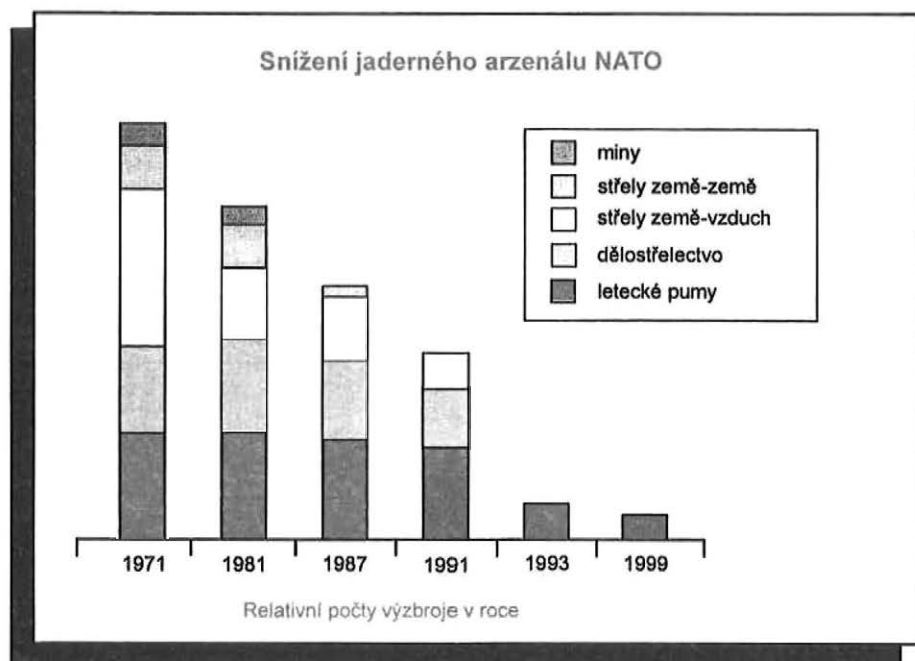
Jaderné systémy rozmístěné v Evropě					
	1971	1981	1987	1991	1999
Pozemní miny	x	x			
PLŘS Nike Hercules	x	x	x		
ŘS Honest John	x	x			
ŘS Lance	x	x	x	x	
ŘS Sergeant	x				
ŘS Pershing IA	x	x	x		
ŘS Pershing II			x		
ŘSPDL			x		
Houfnice ráže 155 mm	x	x	x	x	
Houfnice ráže 203,2 mm	x	x	x	x	
LPŘS Walleye ASM	x				
Protiponorkové pumy	x	x	x	x	
Letecké jaderné pumy	x	x	x	x	x
Celkem systémů:	11	9	9	6	1

Po skončení studené války zrušilo NATO několik plánovaných modernizačních programů v oblasti jaderných sil. Po intenzivních konzultacích v Alianci, USA a Velká Británie stáhly jaderné taktické letecké protizemní řízené střely z výzbroje vojenského letectva. USA také zrušily plánovanou modernizaci jaderné hlavice pro řízenou střelu Lance a výrobu nového jaderného dělostřeleckého granátu ráže 155 mm, jako předzvěst pozdějšího rozhodnutí stáhnout všechny pozemní substrategické zbraně. Velká Británie zrušila jadernou roli bojových letounů dvojího určení, takže britské vojenské letectvo (RAF) dnes neplní žádné úkoly s použitím jaderných zbraní.

■ Počty a typy jaderných hlavice

Nedlouho po iniciativě amerického prezidenta Bushe, rozhodla v říjnu 1991 Aliance snížit počet svých jaderných zbraní pro substrategické síly v Evropě o více než 85 %. Toto snížení bylo ukončeno v roce 1993. Součástí redukce bylo vyřazení všech

jaderných hlavic z pozemních substrategických sil NATO (zahrnovaly jaderné dělostřelectvo a pozemní řízené střely) a snížení počtu leteckých jaderných pum o více než 50 %. Všechny jaderné zbraně umístěné na povrchových plavidlech vojenského námořnictva byly staženy. Eliminační proces zahrnoval kolem 1300 zbraní jaderného dělostřelectva a 850 hlavic pro taktické řízené střely Lance. Všechny jaderné hlavice, které byly předurčené pro tyto síly, byly staženy z inventáře NATO. Většina z nich byla již zlikvidována, nebo bude likvidována v blízké budoucnosti. Viz graf č. 1, ilustrující snížení počtů jaderné výzbroje NATO umístěné Evropě.

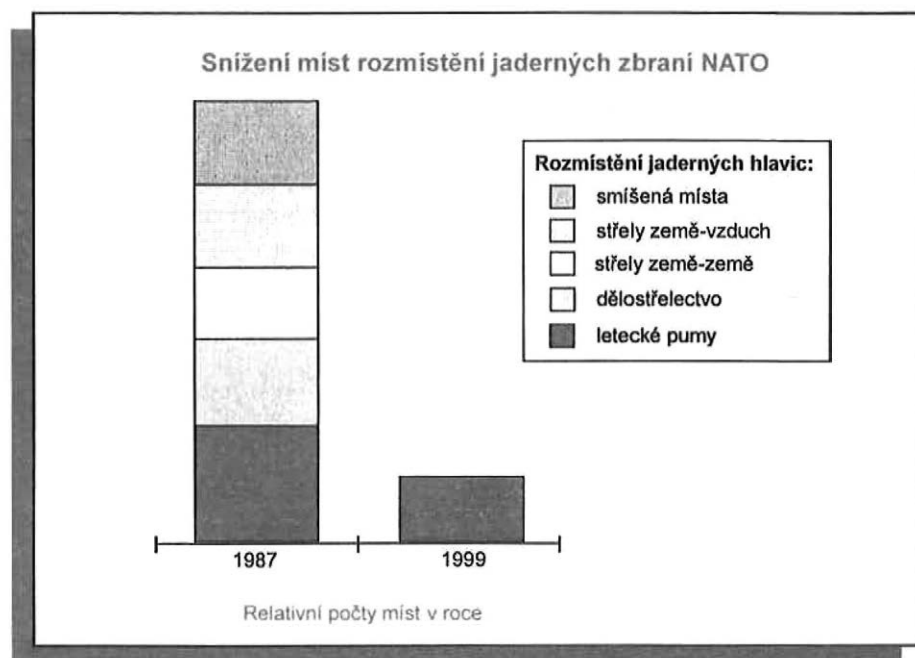
Graf č. 1

V grafu ovšem nejsou zobrazeny jaderné systémy USA a Velké Británie rozmístěné na moři, které by v případě potřeby mohly být k dispozici pro NATO. USA mají nyní, kromě jaderných střel s plochou dráhou letu odpalovaných z ponorek (které však nejsou v mírové době dlouhodobě rozmístěny na moři), kompletně staženy všechny námořní substrategické zbraně. Jaderná role letounů dvojího určení, umístěných na letadlových lodích, byla rovněž zrušena. Povrchová plavidla britského vojenského námořnictva (Royal Navy) nejsou dlouhodobě uzpůsobena pro vyzbrojení jadernými zbraněmi. Graf také neuvádí malý počet britských raket Trident s jadernou hlavicí, umístěných na ponorkách s jaderným pohonem, které jsou předurčeny pro substrategickou roli.

NATO nyní disponuje pouze pozemními jadernými zbraněmi rozmístěnými na zemi, představující americké letecké jaderné pumy pro letouny dvojího určení, jež jsou v výzbroji některých členských zemí Aliance.

■ *Prostory rozmístění jaderných zbraní*

Tak, jak byly od skončení studené války redukovány či odstraňovány jaderné zbraňové systémy NATO, uskutečnila Aliance rozsáhlé snížení míst pro jejich rozmístění (o 80 %). V tom samém období byl také zaveden nový, mnohem účinnější a bezpečnější systém jejich uložení. Letecké jaderné pumy a letouny dvojího určení jsou dnes, za přísných bezpečnostních opatření, bezpečně rozmístěny na několika málo místech (viz graf č. 2).

Graf č. 2

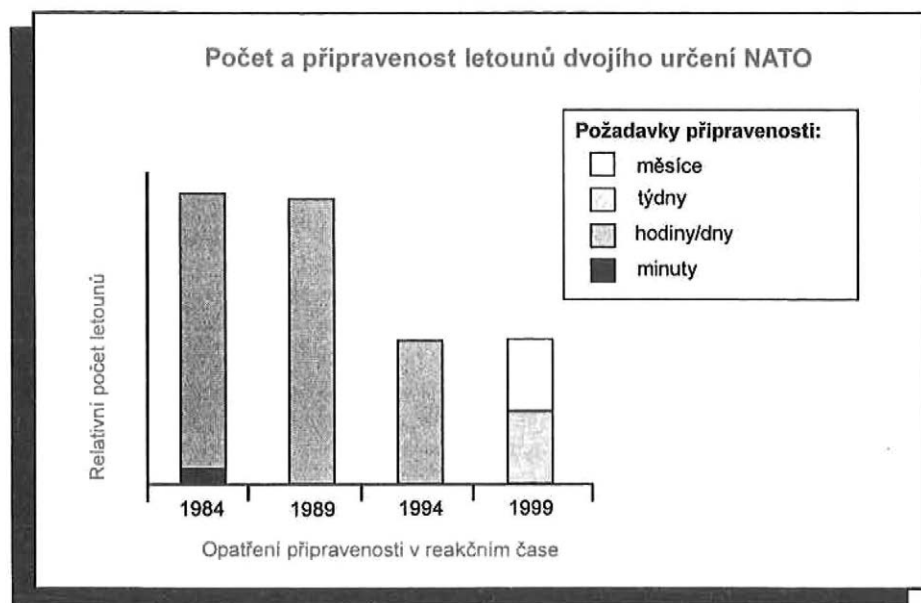
■ *Žádné předem plánované cíle*

Aliance přestala rovněž udržovat v mírové době stálé alternativní plány na přidělení cílů pro své substrategické jaderné zbraně. Výsledkem toho je, že tyto jaderné zbraně nejsou dlouhodobě zacíleny proti žádné zemi.

■ *Počet a stupeň připravenosti letounů dvojího určení*

I po ukončení studené války zachovávala Aliance v mírové době letouny dvojího určení spolu s jejich jadernou výzbrojí na vysokém stupni připravenosti se schopností vzletět v několika minutách. V době krize nebo konfliktu mohl počet těchto letounů dále narůst.

Na základě zlepšení bezpečnostního prostředí přijala Aliance řadu opatření ke snížení počtu a úrovně připravenosti letounů dvojího určení. V roce 1995 byla doba připravenosti těchto letounů tak výrazně snížena, že se nyní počítá na týdny, a ne na minuty. Trend tohoto snižování je ilustrován na připojeném grafu (graf č. 3).

Graf č. 3

■ Rozšíření NATO

Spojenci usoudili, že současný nízký stav substrategických sil bude postačovat k pokrytí požadavků odstrašování (deterence) i v nedaleké budoucnosti. V prosinci 1996 ministři zahraničních věcí a obrany členských států NATO v další jednostranné iniciativě oznámili, že rozšíření Aliance nevyžaduje žádné změny ve stavu její jaderné síly, protože Aliance nemá žádný úmysl, plán, ani důvod rozmístit jaderné zbraně na teritoriu nových členů, ale také nemá žádnou potřebu měnit stav své jaderné síly nebo svou jadernou politiku, a ani nepředvídá, že by to v budoucnu bylo potřebné. Nejvyšší představitelé států a vlád Aliance tento výrok znovu opakovali v Ustavujícím aktu o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi NATO a Ruskou federací.

Noví členové jsou rovnoprávními partnery Aliance ve všech ohledech, zahrnující jak jejich závazek k alianční politice v oblasti jaderných zbraní, tak také garanci, kterou tato politika poskytuje všem spojencům.

Snižování strategických sil

Podle Smlouvy o snížení strategických zbraní START I (*Strategic Arms Reduction Treaty – I*) sníží **USA a Rusko** počet svých rozmístěných strategických jaderných zbraní z úrovně vyšší než 10 000 na 6000.

Podle smlouvy START II, podepsané v lednu 1993 a zatím ratifikované pouze v USA, by se měl počet jaderných zbraní na obou stranách dále snížit na 3000 až 3500, vyloučí se použití vícenásobných samostatně naváděných hlavic (*Multiple Independently Targeted Re-entry Vehicles – MIRV*) na mezikontinentálních balistických střelách (*Inter-Continental Ballistic Missiles – ICBM*) a budou vypracovány procedury pro realizaci nezbytného ověřování.

USA a Rusko také naznačily, že jsou následně, po ruské ratifikaci smlouvy START II, připraveny zahájit jednání o smlouvě START III, která směřuje k dalšímu snížení počtů strategických zbraní na úroveň 2000 až 2500 kusů a o opatřeních vztahujících se k ověřování počtu či k ničení jaderných hlavic strategických střel, které mají ve svém vybavení.

V roce 1998 se **Velká Británie**, na základě programu Přehodnocení strategických priorit (*Strategic Defence Review – SDR*), nezávisle rozhodla snížit počet svých jaderných zbraní o jednu třetinu, tzn. že nyní představují méně než 200 jaderných hlavic pro rakety Trident II, které jsou umístěny na třech jaderných ponorkách Vanguard.

Francie rovněž redukovala svou na NATO nezávislou jadernou sílu (není proto zahrnuta v uvedených grafech a tabulce). Raketová základna s mezikontinentálními řízeními střelami S-3D bude do konce roku 1999 uzavřena a demontována. Počet strategických jaderných ponorek s řízeními střelami M-45 bude snížen na čtyři. Taktické střely Hades s jadernou hlavicí byly staženy z výzbroje pozemních sil.

Kontrola jaderných zbraní

Kontrola jaderných zbraní a jejich nerozšiřování jsou integrální součástí bezpečnostní politiky jednotlivých členských států Aliance. Jsou pevně zakotveny v širokém politickém kontextu, ve kterém se spojenci snaží dále prohlubovat vojenskou transparentnost a vzájemnou důvěru, upevňovat stabilitu a bezpečnost na co nejnížší úrovni výzbroje.

V roce 1983 Aliance ve svém rozhodnutí z Montebella oznámila a následně realizovala stažení 1400 jaderných hlavic z Evropy. Americko-sovětská smlouva o jaderných zbraních středního dosahu (*Intermediate Range Nuclear Forces – INF*) z roku 1987 významným způsobem omezila počet pozemních jaderných střel středního doletu na globálním základě. Pro další úsilí v oblasti jejich snižování je charakteristické, že:

- Všichni spojenci plně podporují Smlouvu o nešíření jaderných zbraní (*Non-Proliferation Treaty – NPT*). NATO vyzvalo všechny země, které ji ještě nepodepsaly, aby tak neprodleně učinily a zapojily se plně do její realizace.
- Aliance vyzvala všechny země, aby přistoupily k přijetí Smlouvy o všeobecném zákazu jaderných zkoušek (*Comprehensive Test Ban Treaty – CTBT*).

- NATO plně podporuje úsilí snížit počet jaderných zbraní rozumným a odstupňovaným způsobem. Aliance uvítala pokrok ve smlouvě START I a zdůrazňuje potřebu ratifikace a vstupu smlouvy START II v platnost. Ratifikace je nezbytným předpokladem pro další podstatné snížení strategického arzenálu prostřednictvím zamýšlené smlouvy START III.
- Spojenci také podporují včasné uzavření ověřitelné a univerzální smlouvy o zákazu vývozu štěpných materiálů.

Všechny tyto závazky jsou přesvědčivým svědectvím dlouhotrvajícího a efektivního úsilí členských států Aliance zaměřené na jedné straně na zajištění bezpečnosti a stability s použitím nejnižší možné úrovně sil a na druhé straně na dodržení vysokých požadavků na zajištění své obrany.

Role současné jaderné síly NATO

Základní úloha současné jaderné síly je politická: zachování míru a zabránění nátlaku. Jaderná síla NATO přispívá k evropskému míru a stabilitě tím, že zdůrazňuje iracionalitu rozsáhlého válečného konfliktu v euroatlantickém regionu. Rizika možné agrese proti NATO jsou však v mnoha směrech nevypočitatelná a konvenční síly samotné je nemohou zvládnout. Jaderná síla NATO, spolu s vhodným složením konvenčních kapacit, také vytváří skutečnou reálnou nejistotu pro každou zemi, která by hledala politické nebo vojenské řešení ve formě hrozby nebo použití zbraní hromadného ničení proti Alianci.

Kolektivní bezpečnost, zajištěná jadernou silou NATO, je sdílena všemi členy Aliance tím, že poskytuje záruku každému členovi, který by se jinak cítil zranitelný. Přítomnost amerických jaderných zbraní v Evropě, které jsou určeny k podpoře Aliance, poskytuje základní politické a vojenské spojení mezi evropskými a severoamerickými členy NATO. Bezpečnostní záruky zemí nevlastnících jaderné zbraně, vycházející z alianční jaderné síly, jasně demonstrují nejenom solidaritu Aliance, ale také společný závazek členských zemí sdílet náklady a rizika z toho vyplývající.

Skupina pro jaderné plánování NATO poskytuje fórum, na kterém ministři obrany zemí vlastnících či nevlastnících jaderné zbraně spolupracují v rozhodování o alianční jaderné politice a o stavu jaderné síly NATO.

* * *

Změny bezpečnostního prostředí od studené války dovolily Alianci významně snížit jak počet jaderných zbraní, tak i svoji závislost na nich. Přesto musí NATO udržovat takovou strukturu sil, která poskytne základní vojenské schopnosti nezbytné pro zajištění kolektivní obrany Aliance. Musí také zajistit udržování jádra těchto vojenských schopností. Základním elementem tohoto jádra zůstává i nadále jaderná síla NATO.